

SİYASET, EKONOMİ ve YÖNETİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

RESEARCH JOURNAL OF POLITICS, ECONOMICS
AND MANAGEMENT

January 2017, Vol:5, Issue:1

Ocak 2017, Cilt:5, Sayı:1

P-ISSN: 2147-6071

E-ISSN: 2147-7035

journal homepage: www.siyasetekonomiyonetim.org

Yerel Demokrasi Tartışması Olarak: Büyükşehir Belediye Meclislerinde Seçim Sistemi ve Temsilde Adalet Sorunu

As a Discussion of Local Democracy: Electoral System and Fair Representation Problem in Metropolitan Municipality Councils

Doç. Dr. Mehmet Güneş

Ufuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, mehmet.gunes@ufuk.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 18 Haziran 2016

Düzeltilme Geliş 26 Kasım 2016

Kabul 28 Kasım 2016

Anahtar Kelimeler:

Yerel Demokrasi, Büyükşehir Belediye Meclisi, Temsilde Adalet, Seçim Sistemi

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Yerel yönetimler içerisinde Büyükşehir belediyeleri ülkemizde, yerel demokrasiler için en dinamik, en hızlı gelişen yönetim kademesi haline gelmiştir. Temel gerekçesinde hizmet sunumu bakımından daha etkili ve verimli bir yönetsel yapının inşa edilmesi ve bu yapının demokratik hayata katılımı sağlaması ileri sürülen 6360 sayılı yasa sonrası temsil ve katılım sürecinde önemli değişiklikler olmuştur. 2972 sayılı kanunla Büyükşehir bünyesindeki ilçe belediyelerinin nüfusları oranında Büyükşehir belediye meclislerindeki temsilci bulundurmalarına ilişkin uygulamada 6360 sayılı kanun sonrası oluşan temsilde adaletsizlik öne çıkmaktadır. Bu meclislerdeki temsil sistemi, küçük nüfuslu ilçe belediyeler lehine kayırcı sonuçlar doğurmasının yanında, nüfusu fazla olan belediyeler arasında da dengesizliklere yol açmaktadır. Özellikle nüfusu küçük ilçelerden gelen üyeler, büyükşehir belediyesi meclisinde çoğunluğu oluşturabilme, birleşik hareket edebilme ve kendilerine yönelik kayırcı kararlar alarak nüfus yoğunluğu az olan bölgelere öncelik verebilmelerinin mümkün olabileceği değerlendirilmektedir. Bu çalışmada Büyükşehir meclislerinde 6360 sayılı kanun sonrası yerel demokrasi sorunu olarak temsilde adaletin ne şekilde değişiklik içerdiği ile ilişkin karşılaştırmalı tespit ve değerlendirmeler yapılmaktadır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 18 June 2016

Received in revised form 26 October 2016

Accepted 28 October 2016

Keywords:

Local Democracy, Metropolitan Municipality Council, Fair Representation, Electoral System

© 2017 PESA All rights reserved

ABSTRACT

In terms of democracy, since its establishment, the metropolitan municipalities in our country became the most dynamic, the fastest-growing and the most spreading administrative unit among the local governments in Turkey. With the law no 2972, injustice in representation is noticed clearly after the law no 6360 for district municipalities as a part of the metropolitan municipalities, in the practice of having representatives at the rate of their population. Besides the representation system in these councils is producing favorable results for district municipalities, it is leading some imbalance results among the bigger municipalities. Because of this reason, it is possible for representative members of district municipalities would be act together and after forming majority and get favorable decisions for themselves in metropolitan municipalities councils. The election system which is applied for metropolitan municipality Councils in Turkey had been examined within mixed election system. In this study, fair representation problem in metropolitan municipality Councils had been investigated theoretical and empirical aspects after the law no 6360.

GİRİŞ

Yerel yönetimler; merkezi yönetim dışında, yerel bir topluluğun ortak gereksinmelerini karşılamak amacıyla oluşturulan, karar organları doğrudan halk tarafından seçilen, idari ve mali yönden özerk bir kamusal örgütlenme modeli olarak tanımlanmaktadır (Tortop ve diğ., 2006: 2). Bu tanımlı yasal olarak somutlaştırılan düzenleme Anayasanın 127nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre “Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.” Merkezi yönetim karşısında sayıları çoğalan yerel yönetimler içerisinde gittikçe daha çok önem kazanan ve Türkiye’de büyümeye eğilimli tüm illerin ulaşmayı hedeflediği aşama ise Büyükşehir belediyesi haline gelmektir. Sahip olduğu mali ve yasal olanakları ile Büyükşehir belediyeleri, 10 Temmuz 2004 tarihinde yasalaşan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 3ncü maddesinde: “Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri” olarak tanımlanmaktadır. Bir ilin en etkili mahalli hizmet kurumu durumundaki Büyükşehir belediyesinin esas karar organı olarak öne çıkan ve bir ilin geleceğinin şekillendirildiği Büyükşehir belediyesi meclisi ise kanunla kendisine verilmiş görev ve sorumluluklarının icrası için il halkının yerel nitelikteki ihtiyaç ve taleplerine yönelik iradesini ortaya koyarak önemli kararların alındığı bir demokratik bir yasal platformu temsil etmektedir.

İllerin artan nüfusları birlikte çoğalan ihtiyaç ve sorunlarını çözme amaçlı yerel yönetimleri yeniden şekillendiren yeni yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Türk yerel yönetim sisteminde köklü değişiklikleri içeren önemli yasal düzenlemelerin başında son üç yıldır gündemden düşmeyen 12.11. 2012’de TBMM’de kabul edildikten sonra, 06.12.2012’de Resmi Gazete’de yayınlanan “On üç ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi altı ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun” başlıklı 6360 sayılı kanun gelmektedir. Bahsedilen bu kanunla birlikte 29 büyükşehir belediyesinde il özel idarelerini kaldırılması yanında 1592 belediye ve 16.082 köyün kapatılarak, mahalleye dönüştürülmesi ve 26 yeni ilçe kurulması ve bu şekilde il özel idarelerinin %36’sının, belediyelerin %53’ünün, köylerin ise % 47’sinin kaldırılmasının getirdiği değişiklikler ve bu yeni durumun sonuçları tartışılmaya devam ederken ortaya çıkan yeni yerel yönetim modellerinin daha iyi anlaşılması da gerekmektedir. 6360 sayılı kanun ile Türkiye’de büyükşehir kabul edilen illerde; il özel idareleri, belde belediyeleri ve köyler tamamen kaldırılmış ülke nüfusunun çoğunluğuna hizmet vermek üzere iki dereceli yani büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyeleri şeklinde ikili bir yerel yönetim modeli oluşturulurken, büyükşehir olmayan illerde ise il özel idareleri, il belediyeleri, ilçe belediyeleri, belde belediyesi ve köyler şeklinde beşli bir model uygulanmaya devam edilmiştir.

6360 kanunla getirilen ve birçok yerel yönetim kanunlarında değişiklik içeren düzenlemelerin 2014 yerel seçimleri sonrasında uygulamaya geçilmesiyle, yasa sonrası birçok ilde siyasi sınırların veya seçim çevrelerinin değiştirilmesi ile birlikte, yerel demokrasi konusunda her zaman dikkate alınan temsil ve katılım sürecinde de önemli değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler içerisinde öne çıkanlar arasında; 2972 sayılı kanunla Büyükşehir bünyesindeki ilçe belediyelerinin nüfusları oranında Büyükşehir meclislerindeki temsilci bulundurmalarına ilişkin uygulamanın 6360 sayılı kanun sonrası oluşacağı tahmin edilen ilçelerin büyüklükleri ile ters orantıdaki temsilde adaletsizlik tartışmalarıdır. Yeni küçük ilçelerin kurulması ve ilçelerin Büyükşehir meclisinde temsildeki çeşitli kurallar sebebiyle halkın meclisteki temsiliyetinde ciddi sorunlar oluşabileceğine ilişkin farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmada yerel yönetimlerin en güçlü temsilcilerinden biri olan Büyükşehir meclislerinde 6360 sayılı kanun sonrası yerel demokrasi sorunu olarak temsilde adaletin ne şekilde değişiklik içerdiğini, katılımın özendirilmesi yanında yönetimde istikrarın bu değişikliklerle gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine ilişkin yazında ileri sürülen tartışmalar da dikkate alınarak konu ile ilgili karşılaştırmalı tespit ve değerlendirmeler yapılacak ve çeşitli çözüm önerileri getirilecektir.

1. Yerel Demokrasinin Platformu Olan Büyükşehir ve İlçe Belediye Meclislerinin Rolü

31 Aralık 2015 tarihi itibarıyla Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 78 milyon 741 bin kişiye ulaşmıştır (Tüik, 2016). Bildirilen bu nüfus içerisinde il ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranının % 92,1'e yükseldiği ve Türkiye'deki 81 il içerisinde büyükşehirle dönüştürülen toplam otuz ilin Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %51,2'sine ve nüfusunun ise % 77,1'ine karşılık geldiği görülmektedir. Dolayısıyla kentli olarak görülen nüfusun büyük bir oranının yaşadığı büyükşehirlerde, yerel halkın gereksinimleri ile sorunlarının çözümünde halkın kendisinin doğrudan karar alınabilmesi için temsilcileri ile oluşturduğu yasal demokratik Büyükşehir belediye meclisleri daha da önem kazanmıştır. Büyükşehir meclisleri alacakları karar ve yerine getirecekleri uygulamalarla Türkiye'yi bir anlamda yeniden şekillendireceklerdir. Büyükşehir belediyelerin ve bağlı olan meclislerin üstlendikleri görev ve yetkilerin daha da arttığı görülmektedir. Özellikle Anayasa Mahkemesi'nin 24.01.2007 tarihli ve 2005/95 esas ve 2007/5 sayılı kararı ile yerel yönetimlerin "kanunlarla başka bir kamu kurum ve kuruluşuna verilmeyen mahalli müşterek nitelikteki diğer görev ve hizmetlerin belediyeler tarafından yerine getirileceği"ne dair genel yetki ilkesini kabul etmemesi karşısında artık küçük yerel yönetimler için daralan hizmet alanı yanında ayrıca köy, il özel idaresi gibi birimlerin 6360 sayılı kanun sonrasında kaldırılarak bu birimlere ait hizmet alan yetkisinin büyükşehir yönetimlerine geçmesi yani daha da merkezileştirilmesi ile özellikle Büyükşehir Belediyeleri ve bu belediyelerin karar organı olan meclislerinin sorumluluklarının arttığı bilinmektedir. Türkiye'nin büyük bir bölümünde illerin büyükşehir ili yapılması sonucu tüzel kişiliği kaldırılarak tüzel kişiliği olmayan birer mahalle haline getirilen köylerin yıllarca birikmiş ve çözüm bekleyen mahalli ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda artık bu yerlerin demokratik yolla büyükşehir ve ilçe belediyelerine bu sorunlarını iletilmesinin ve sonuç alınmasının da oldukça zorlaştığı ileri sürülmektedir (Karaarslan, 2013: 149).

Geniş bir alanda önemli sonuçlar doğuran 6360 sayılı yasaya göre köy ve beldelerin en yakın ilçeye bağlanması ve il özel idarelerinin kaldırılması ile bu bölgelerdeki seçmenler ilçe belediyelerinin yanı sıra büyükşehir yönetimi için de oy kullanmaya başlamışlardır. Bu şekildeki birleştirme ve oluşumlar sonucunda en az 750 bin nüfus şartı gereken Büyükşehir illerin içindeki eski ve yeni oluşturulan ilçe belediyeleri arasında ister istemez nüfus ve coğrafi genişlik açısından ciddi derecede farklılıklar oluşmuştur. 6360 sayılı kanun sonrası toplam 81 ilden otuzu Büyükşehir Belediyesi olurken Türkiye'deki toplam 919 ilçenin içerisinde Büyükşehir ilçe belediyesi sayısı 143'ten 519'a çıkarılmıştır. Türkiye'deki büyükşehir yapılan illerdeki ilçe sayısı incelendiğinde ortalama her ilin yaklaşık 17 ilçenin bulunduğu tespit edilmiştir. 2015 yılı sonu itibarıyla 519 büyükşehir ilçesi içerisinde en çok nüfusa sahip olanının 922 bin 536 kişi ile Ankara'nın Çankaya ilçesi olduğu, en az nüfusa sahip büyükşehir ilçesi olarak da 1.512 kişi ile Konya'nın Yalınhüyük ilçesi olduğu görülmektedir (Tüik, 2015). Dolayısıyla Ankara büyükşehirinin bir ilçesi konumundaki Çankaya ilçesi mevcut yasalara göre tek başına bir büyükşehir olmayı gerektiren nüfusa sahip olurken, Konya büyükşehirinin ilçesi olan Yalınhüyük ise daha önceki yıllarda çıkarılan 5747 ve 5393 sayılı yasalarda nüfusu 2000'in altında kalan belediyelerin köye dönüştürülmesine ilişkin düzenlemeler dikkate alındığında ve büyükşehirlerde 6360 sayılı kanun ile 5393 sayılı kanunun 8nci maddesindeki değişiklik sonrası yeni kurulacak ilçe belediyesi olma nüfus ölçütününün 50.000'den 20.000'e çekilmesi ile ancak bir mahalle olabileceği görülmektedir. Kısaca bu örnekle de Büyükşehir ilçeleri arasında nüfus açısından bir yakınlık değil büyük bir farklılığın olabileceği göze çarpmaktadır.

Nüfusu 750 binin üzerindeki yerleşim yerlerinde kanunla normal belediyeler büyükşehir belediyesine dönüştürülebilmektedir. Böyle bir durumda büyük şehir belediyesine bağlı olan ilçe belediyeleri de belediye hizmetlerinin bir kısmını yasal mevzuat gereği büyükşehir belediyesine devretmesi ve bir kısmını da onunla paylaşması gerekecektir. Buna ek olarak bazı hizmetlerinin büyükşehir belediyesi tarafından onaylanması ve denetlenmesi, gelirinin bir kısmının büyükşehir belediyesine devredilmesi gibi durumlar da söz konusu olacaktır. Bu şekilde büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında hiyerarşik olmasa da kurulan bir vesayet ilişkisinin içeriği incelendiğinde, büyükşehir belediyesinin, ilçe belediyelerinin bazı faaliyetlerini örneğin imar uygulamalarını denetlemeye de yetkili olduğu da görülecektir. Vesayet denetimi yetkisi, faaliyet konusu ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi ilgili merciden istemeyi, incelemeyi ve gerektiğinde bunların örneklerini almayı da içermektedir. Yasa gereği ilçe

belediye meclisleri tarafından imara ilişkin alınan kararlar, üç ay içinde büyükşehir belediye meclisi tarafından nazım imar planına uygunluğu yönünden incelenip aynen veya değiştirilerek kabul edildikten sonra büyükşehir belediye başkanına gönderilmektedir. Diğer yandan vergi gelirleri toplamında büyükşehir belediyelerin aktarılan pay, ilçe belediyeleri üzerinden aktarılmakta ve yaklaşık olarak büyükşehir ilçe belediyelerinin sahip olduğu gelirlerinin yaklaşık % 40'ı büyükşehir belediyesine aktarılmaktadır (Zengin, 2014: 106).

Yukarıda verilen örneklerle de gösterildiği üzere ilçe belediyeler karşısında kurulacak büyükşehir belediyelerinin büyük bir önemi bulunmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeler üzerindeki vesayet yetkisi en çok meclislerinde alınan kararlarla kendini göstermektedir. Büyükşehir Belediyelerinin ilçe belediyeleri üzerindeki yasal yetkilerinin genişliği ve doğrudan etkisi sebebiyle karar organı olarak büyük önem sahip olan büyükşehir belediye meclislerinin oluşumu ve yapısı ilçe belediyelerinin çalışma ve hizmet alanları hakkında doğrudan doğruya belirleyici olacaktır. Özellikle 6360 sayılı kanun sonrasında büyükşehir belediyelerinde, ilçe belediyeleri sınırları ile ilçe mülki sınırlarının üst üste çakıştırılması sonucu büyükşehir ilçe belediyeleri artık daha geniş bir yetki ve sorumluluk alanına sahip olmuşlardır. Bunun yanında ilçelere ait olan seçim çevresi de buna bağlı olarak değişim göstermiştir. Büyükşehirin belediyesinin ilçe belediyeleri üzerindeki güçlü etkisi sebebiyle büyükşehir belediye meclisinin oluşumu için yapılacak seçimlerin önemi bir kat daha artmıştır. Bu önemine binaen yerel demokrasi açısından bu meclislerin seçimi ve oy veren seçmenlerin doğru ve hakkaniyetli şekilde temsiline ilişkin kaygıların da azaltılması gerekecektir. Dolayısıyla yerel demokrasinin kaleleri olarak görülen büyükşehir belediye meclislerinin oluşumunda seçim ve temsil ilişkisine ait demokratik olması beklenen mevcut sistemler incelendiğinde konunun anlaşılması kolaylaşacaktır.

2. Yerel Seçimler ve Temsilde Adalet İlkesinin Gerçekleşmesi

Yaklaşık 200 yıl önce demokrasilerde temsili döneme geçildikten sonra, halkın, mutlak güç olan egemenliğini temsilcileri aracılığıyla kullanabilmesi için seçimlerde aday olanlara oy vermesi ve belirlenen temsilcilerin sadece kendine oy veren seçmenleri için değil seçim bölgesindeki tümü seçmenleri adına karar verip hareket edebilmesi esas kabul edilmiştir. Demokraside halkın yetkili organlarda siyasi olarak temsili denildiğinde, birey veya grup ya da geniş halk kitleleri çıkarına bir şeyleri savunan kesim ifade edilmektedir (Heywood, 2013: 233). Özellikle yerel nitelikteki siyasi temsilde, uygulanan seçim sistemi, siyasi gücün konumu, mevcut parti sistemi, temsil yapısının büyüklüğü, aday belirleme işlemleri, toplumda kimlik algıları, toplumsal uyum, aday veya seçmenlere erişilebilirlik, seçim faaliyetleri, temsilcilerin yasal ve siyasal sorumlulukları ve yetenekleri ile seçmenin siyasi bilgisi demokratik bir temsilde en çok aranan unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır (Norman ve diğ., 2007: 58).

Temsili demokrasi uygulaması olarak Türkiye’de Anayasada yer alan parlamenter demokrasinin bir gereği olarak üç erkten biri kabul edilen yasama organını oluşturan milletvekilliği genel seçimleri dört yılda bir yapılmasına rağmen yerel demokrasinin doğrudan temsilcileri olan yerel yönetimler ise Anayasanın 127nci maddesine göre beş yılda bir yapılan seçimlerle belirlenmektedir. Yönetimde vekâlet kuramı gereğince yapılacak bu seçimler sonrasında, tüm seçmenlerin iradesinin tam ve hakkaniyetli şekilde oluşturulacak karar organlarına yansıtılması esas olmalıdır. Bunun için demokratik yarış içeren tüm seçimlerde bu beklentinin karşılanmasında iki ilkenin dikkate alındığı görülmektedir. Bunların ilki olan “temsilde adalet ilkesi”, seçmen eğilimlerinin adil bir biçimde karar organı olan meclislere yansıtılmasını amaçlarken bu ilkenin karşısında dengeleyicisi olarak yönetimlerde sürdürülebilirliği öne çıkaran “yönetimde istikrar” ilkesi getirilmiştir. Bu iki ilke Anayasanın 67nci maddesinde 1995 yılında yapılan değişiklik sonucu; “Seçim kanunlarının, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenmesi” gerektiğini belirtecek şekilde artık anayasal ilkeler olarak düzenlenmiştir.

İster yerel seviyede isterse genel nitelikteki yapılan bir seçime katılan tüm siyasî partiler ile bağımsız adayların seçmenlerden aldıkları oy sayıları oranında parlamento veya meclislerde temsiline olanak sağlamayı yani hakkaniyeti hedefleyen seçim sisteminin bu işlevine “adalet” ya da “temsilde adalet” ilkesi denilmektedir. Diğer yandan seçimler sonucunda çıkan oy oranlarını mutlak bir sonuç olarak görmek yerine siyasal yönetimi sürdürülebilir, yönetimi devamlı kılabilir tedbirleri de alabilmeyi mümkün kılan

“yönetimde istikrar ilkesi” karşı karşıya gelmektedir. Sadece yerel organlar için değil seçimle iş başına gelen devlet organları hakkında da örnekseme yoluyla uygulama alanı bulan, aslında ters yönde işleyen, birine üstünlük verildiğinde diğerinin etkisi zayıflayan farklı iki amacı ifade eden bu ilkeler, her ülkenin koşullarına uygun bir sentez içinde dengelenmek istenmiştir. Bu sentez sonucunda farklı bölge ve ülkelerde “yönetimde istikrar” ve “temsilde adalet” ilkelerinin yer aldığı ölçülere göre çeşitli seçim sistemleri ortaya çıkmıştır (Türk, 2006: 77). Gözler’in belirttiği üzere bu iki uzlaşmaz nitelikteki ilkenin ilk etapta olumlu içeriğe sahip oldukları anlaşılrsa da aslında birbiriyle çatışan iki ilke olduğunu ve neticede çatışan bu iki olumlu değer, birbirini götürerek ortaya olumsuz bir değer çıkarabilecektir (2000: 295). Birbirinin tezadı niteliğindeki bu iki ilke ile ilgili Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararında şu değerlendirmeyi yapmıştır; “Temsilde adaletin ağırlığı, yönetimde istikrarın temel koşuludur. Adalet, istikrar sağlar. Yalnızca istikrar düşüncesi, adalet olmayınca istikrarsızlık yaratır. Anayasa’nın gözetilmesini istediği “temsilde adalet ilkesi” serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm öğeleriyle özetlenmekte ve oyla orantılı temsilci sayısı ile yaşama geçirilmektedir. “Yönetimde istikrar ilkesi” ise, yürütmenin güçlü olmasını sağlayacak biçimde oyları yasama organına yansıtacak yöntemler olarak algılanmaktadır” (Anayasa, 1995).

Yukarıda değinilen ilkeler gözetilerek oluşturulan demokratik yarış içeren seçim sistemleri, kendi arasında çoğunluk sistemleri, nispi (orantılı) temsil sistemleri ve karma sistemler olarak üç ana grupta toplanmaktadır. Seçimlerde genelde geçerli olan çoğunluk sistemlerinde öncelikle “fayda (yarar)” ya da “yönetimde istikrar” ilkesi, nispi (orantılı) temsil sistemlerinde “adalet” ya da “temsilde adalet” ilkesi ön plâna alındığı görülmektedir. Karma sistemler ise, çoğunluk ve nispi temsil sistemlerini –onların olumlu ve olumsuz yönlerini dengelemek amacıyla– belirli ölçülerde birlikte uygulayan, dolayısıyla her iki ilkeyi birlikte değerlendiren sistemler olarak bilinmektedir (Türk, 2006: 199-101). Türkiye’de uygulanacak seçim sisteminde ile ilgili olarak 1995 tarihli değişiklikle Anayasaya giren “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir” hükmü aynı zamanda bu ilkelerin, yerel yönetimler seçimlerinde de uygulanacağını da belirtmektedir. Anayasadaki bu değişiklik sonrası önceden yer alan bazı seçim tercihleri örneğin Milletvekili Seçimi Kanunu’nda bulunan çevre barajı ile ilgili hükümlerin 67. maddedeki “temsilde adalet” ilkesine aykırı görülerek Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiği buna karşılık % 10 oranında getirilen ülke seçim barajının ise 67. maddedeki “yönetimde istikrar” ilkesine uygun bulunduğu görülmüştür (Anayasa.gov.tr, 1995). Genel seçimlerdeki %10 barajının “temsilde adaleti” ihlal ettiği ileri sürülse de Anayasa Mahkemesi uygulanacak seçim sistemini iki karşıt ilkeyi gözeterek değerlendirdiğini ve birini diğerine tercih etmeden uygulamaya çalıştığı belirtmektedir. Anayasa Mahkemesinin milletvekilliği genel seçimlerine ilişkin verdiği bu karardan hareketle seçimlerde temsil adaleti ile yönetimde istikrar arasında tercih edilmeye sebep olan ve çokça tartışılan “seçimlerde baraj” uygulamasının yerel seçimler yani Büyükşehir belediye meclisinin oluşumuna olanak tanıyan seçim sistemi ile de doğrudan ilişkisi sebebiyle detaylıca incelenmesi gerekmektedir.

2.1. Büyükşehir ve İlçe belediye üyeliklerinin Belirlenmesi ve Temsilde Adalet Sorunu

Genel seçimler için belki ancak yerel seçimler gibi koalisyon olasılığı içermeyen yönetimlerde dahi Türkiye’de temsil için önemli bir oranda barajı içeren bir seçim sisteminin uygulanması doğrudan çalışmanın konusu olan temsilde adalet ilkesine etkide bulunduğu açıktır. Yerel seçimlerde baraj uygulanacağı kuralının temeli geçmişe dayanmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın ana konusu olan 2012 yılında yasalaşan 6360 sayılı kanundan çok daha önceleri bir tarih olan 1984 yılında yasalaşan 2972 sayılı “Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun” hükümlerine göre baraj uygulaması yapılmaktadır. Ancak uygulama biraz farklı düzenlenmiştir. Yasal düzenlemeye göre; Büyükşehir Belediye Meclisleri için seçmenler doğrudan oy kullanmamakta seçmenler oylarıyla sadece ilçe belediye meclis üyelerini belirlemekte ve Büyükşehir belediye meclis üyeliği ilçe belediye meclis üyelerinin belirli bir kısmı ile oluşturulmaktadır. 2972 sayılı Kanunun 6ncı maddesinde “Büyükşehir belediye meclisine katılacak üye sayısı”; büyükşehir belediye meclisleri, belediye sınırları içinde kalan ilçe seçim çevreleri için tespit edilen belediye meclisleri üye sayısının her ilçe için beşte biri alınmak suretiyle bulunacak toplam sayı kadar üyeden oluşacağı düzenlenmiştir. Buna göre Büyükşehir bünyesindeki her ilçeden kendi meclisine seçilen üyeler arasında ilk beşte bir üyenin ve ayrıca doğal

üyeler olarak görülen büyükşehir belediye başkanı ve ilçe belediye başkanlarının da eklenmesiyle büyükşehir belediye meclisi oluşturulmaktadır. Kısaca büyükşehir belediye meclisi üyeleri hem ilçe hem de büyükşehir belediye meclis üyeliği yaparak iki görevi birlikte yürütmek durumundadırlar.

Büyükşehir belediye meclisinde de görev alacak olan ilçe belediye meclislerindeki üye sayıları ise ilgili yasaya göre büyükşehirli bağlı ilçenin nüfusuna göre belirlenmektedir. Buna göre on bine kadar nüfusu olan ilçelerde dokuz üyeden başlamak üzere on bin ile yirmi bin arasındaki nüfusu olan ilçeler için on bir, yirmi bin ile elli bin arasındaki ilçelerde on beş, elli bin ile yüz bin nüfusu olan ilçeler için yirmi beş, yüz bin ile iki yüz elli bin nüfus aralığındaki ilçeler için otuz bir, iki yüz elli bin ile beş yüz bin arasında 37 ve beş yüz bin ile bir milyon arasındaki nüfuslu ilçeler için ise 45 üyeden oluşan ilçe belediye meclislerin kurulması gerekmektedir. İlçe belediye meclis üye sayıları incelendiğinde ilk göze çarpan husus büyükşehirli bağlı daha az nüfusu olan ilçelerdeki bir üyenin temsil ettiği seçmen sayısı daha az olduğu halde büyük ilçelerdeki bir meclis üyesine düşen seçmen sayısının ise çok daha yüksek olduğudur. Bu durum daha ilk başta bir ilde ilçeler arasında temsilde adaletin bozulması anlamına gelmektedir.

2.2. Barajlı Seçim Sistemi Uygulamasının Doğurduğu Temsilde Adalet Sorunu

Büyükşehir belediye meclisi üyeliğinin ayrı bir oylama yapılmaksızın ilçe belediye meclis üyelerinin beşte birinin katılımı ile oluşturulduğu yukarıda ifade edilmişti. Bununla birlikte temsilde adalet için ilçe belediye meclis üyeliğinin ne şekilde belirlendiği önem kazanmaktadır. Burada uygulanan sistem ise temsilde adaleti bozacak ancak yönetimde istikrarı temin etmeye yönelik olduğu ileri sürülen karışık görülebilecek baraj sistemidir. Buna göre ilçe belediye meclis üyeliği şu aşamalarla belirlenmektedir; büyükşehir belediye meclisi üyeliğine giden yolda gerekli olan ilçe meclisine üye seçiminde ilk olarak ilçe seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların toplamı belirlenmekte daha sonra geçerli oyların 10'a bölünmesi suretiyle elde edilen "Onda birlik baraj sayısı" seçime giren siyasi partilerin ve bağımsız adayların aldığı geçerli oylardan çıkarıldıktan sonra geriye kalan oy sayısı kaç üyelik için seçim yapılmışsa o sayı kadar sürekli bölünmekte ve elde edilen bölünmüş sayılar içerisinde en yüksek olandan başlanarak meclis üye sayısı kadar partilere ve bağımsız adaylara dağıtılmaktadır. Dolayısıyla bu sistemde ilk belirtilecek husus geçerli oyların onda birinden az alan parti veya bağımsız adayların aldıkları oyların ilk baştan doğrudan temsil dışına çıkarılmasıdır. Özellikle belli oy oranını geçen partilere avantaj sağlayan bu sistemin 1984 yılından beri yerel seçimlerde uygulandığı yani yeni bir düzenlemenin ürünü olmadığı sonucu karşısında 6360 sayılı kanundan kaynaklanmadığının belirtilmesi gerekir. Burada seçimlerde uygulanacak her türlü barajın doğuracağı doğal bir temsilde adalet sorunu bulunmaktadır. Baraj yanında ayrıca yerel seçimlerde 2972 sayılı kanunla getirilen ve "kontenjan adaylığı" denilen ayrı bir düzenleme temsilde adaleti daha da bozacak bir nitelik taşımaktadır. Buna göre bahsedilen yasanın 1988 yılında yapılan 10/c maddesindeki düzenlemeye göre: "Siyasi partiler, belediye meclis üye sayısı 9 ve 11 olan beldelerde bir, 15 olan beldelerde iki, 25 ve 31 olan beldelerde üç, 37 olan beldelerde dört, 45 olan beldelerde beş, 55 olan beldelerde altı adet kontenjan adayı gösterirler" hükmüne göre, partilerin belirlediği kontenjan adayları, genel adayların sıralamasına dâhil edilmeyerek listelerde kontenjan adayı olarak ayrıca yazılabilmektedir. Diğer bir anlatımla kontenjan adayları, partiler tarafından belediye meclis üyeliği adaylarının sıralamasına dâhil edilmeyerek aday listelerinde kontenjan adayı olarak ayrıca yazılacak ve bildirilen meclis üyesi listeleri, kontenjan adayları sayısı kadar eksik verilecektir. Bu tür bir düzenlemenin yani kontenjan adaylığının temsilde adaleti etkileyen tarafı kontenjan adaylığının kendisi değil yapılan seçimin sonrasında kontenjan adaylarına tanınan öncelikte yatmaktadır. Buna göre büyükşehir belediye meclisi oluşturulurken ilçe meclislerinden gelecek üyeler belirlenirken sıralamada öncelik kontenjan üyelere ait olacak, diğer üyeler için sıralama ondan sonrası için devam edecektir. Örneğin, 15 üyeli bir ilçe belediye meclisinde, seçimi kazanmış üyelere 1/5 oranına tekabül eden ilk üç ismi belediye meclisine gönderilmesi gerektiğinde seçimde en çok oyu alan X Partisinin iki kontenjan üyesi ile yine X Partisinin birinci sıradan kazanan meclis üyesi büyükşehir belediye meclisine gidebilecektir. Buna ilaveten seçimde en çok oyu alan X partisinden seçilen belediye başkanı da bunlara katıldığında aynı partiden dört üye doğrudan o ilçeyi büyükşehir belediye meclisinde temsil edebilecektir.

Yukarıda özetlenen belediye meclis üyeliği belirleme sisteminin doğurabileceği çeşitli temsilde adalet sorunlarının boyutları bazı çalışmalarla ortaya konulmuştur. Bu adaletsizliğin ilk örneği olarak ilçelerin nüfusları oranındaki adaletsizliğe ilişkin Arıkboğa'nın tespitlerine göre; büyükşehir belediye meclisinde en yüksek ve en düşük oranda temsil edilen ilçe belediyeleri karşılaştırıldığında adaletsizliğin daha düşük olduğu büyük şehir belediyelerinde, mecliste en düşük ve en yüksek düzeyde temsil edilen ilçeler arasında Urfa'da 4,7; Kocaeli'nde 5,0; Muğla'da 5,5; Tekirdağ'da 5,6; Balıkesir, Manisa ve Van'da 6,1; Mardin ve Ordu'da 6,4 kat kadar bir farkın oluşabileceği görülmüştür. Ciddi bir demokrasi sorunu olarak temsil adaletsizliğinin daha yüksek olduğu büyükşehirlerde ise bu farkların aşırı büyüdüğü belirlenmiştir. Buna göre Konya'da 61,8; Ankara'da 61,1; Eskişehir'de 40,8; Antalya'da 39,6; Kayseri'de 22,9; Bursa ve Gaziantep'te 22,6 kat kadar mecliste en düşük ve en yüksek düzeyde temsil edilen ilçeler arasında fark olduğu anlaşılmıştır. Yapılan bu araştırmaya göre ilçe belediyeleri arasında büyükşehir belediye meclisinde temsil edilmelerine ilişkin adaletsizliğin en az olduğu illerden birinin İstanbul olduğu ayrıca Gaziantep ve Ankara'da ise temsil adaletsizliği oldukça yüksek seviyede bulunduğu belirlenmiştir. Aslında büyükşehir belediye meclislerinde görülen ilçeler arasındaki bu temsil adaletsizliği yeni bir olgu olmayıp, 1984'ten bu yana farklı oranlarda devam eden bir husustur. Bununla birlikte büyükşehir belediye sınırlarının tüm ili kapsayacak biçimde genişletilmiş olması ve il merkezinden dışarıya çıkıldığında merkeze uzak ilçelerin nüfuslarının kayda değer biçimde azalması nedenleriyle, 2014 seçimleri sonrasında oluşan büyükşehir meclislerindeki bu adaletsizlik yüksek boyutlara ulaşmıştır (Arıkboğa, 2014: 44-47).

3. Temsilde Adalet İlkesini Etkileyen Seçim Sistemi Sorunu

Her türlü demokratik seçimlerde birbirleriyle yarışan parti veya adayların seçmenlerden aldıkları oy sayıları oranında meclis, kurul veya parlamentoda temsiline olanak sağlamayı yani adaleti hedefleyen seçim sisteminin işlevine "temsilde adalet" ilkesi denilmektedir. Seçimlerle oluşturulmuş bir mecliste temsilciler açısından kazanılan sandalye oranının alınan oy oranından yüksek olması durumunda "aşkın temsil", düşük olması durumunda ise "eksik temsil"den söz edilmektedir (Göksel ve Çınar, 2011: 32). Seçmenlerin verdiği oyların oranının aynı şekilde meclise yansıtılması istenen ve ideal bir durumu içerse de başta seçim sisteminin özelliğinden kaynaklanan sebeplerden dolayı çoğu zaman bu hedefe yani temsilde tam adalete ulaşılamamaktadır. Tam temsil olamadığında seçmenlerin oyları sonucunda ister ister istemez bir mecliste aşkın veya eksik temsil söz konusu olabilecektir. Seçimlerde tam temsil olamadığında ne kadar bir fazlalığın aşkın olarak nitelendirileceğine ilişkin Tuncer tarafından yapılan bir değerlendirmeye göre; genel seçimler dikkate alındığında, alınan oyların %20 oranının üzerinde mecliste temsil edilme halinde aşkın temsil söz konusu olacak ve temsilde adaletten uzaklaşarak yönetimde istikrar ilkesi daha çok öne çıkarılmış olacaktır (2006: 174).

Türkiye'de geçerli seçim sistemi önceden uygulanan çoğunluk sisteminin 1961'den itibaren terk edilmesi ile artık nispi temsil sistemi olarak belirlenmiştir. Halen yerel seçim yani belediye seçimlerinde geçerli seçim sistemi ve usulü olarak 2972 sayılı "Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun"un 2nci maddesinde belirtildiği üzere; "İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi, belediye başkanlığı seçiminde ise çoğunluk sistemi uygulanmaktadır." Bu şekilde büyükşehirli bağlı her bir ilçe tek başına bir seçim çevresi olduğundan o seçim çevresinden temsilci çıkaracak partilerin onda birlik barajı aşmaları zorunluluğu öngörülmüştür (Hakyemez, 2007: 21).

Yerel seçimlerdeki baraj kuralının benzeri Türkiye genelindeki milletvekilliği seçilmelerinde de uygulanmaktadır. Baraj sistemi ile seçimlerde belirlenen oranlardaki seçmen iradesi aslında devre dışına bırakılmakta olduğundan bu sistem uygulandığı sürece seçim sonuçlarında tam temsilin mümkün olamayacağı açıktır. Temsilde adaleti doğrudan etkileyen seçimlerde baraj uygulanmasına ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi yapılan başvurularla zaman içerisinde karar değiştirmiştir. Seçimlerde baraj uygulanmasına ilişkin Anayasa Mahkemesi 1960'larda verdiği bir kararda, bu şekilde bir engelli seçim düzenini, seçmen azınlığına dayanan temsilcilerin mecliste çoğunluk sağlayarak ülke yönetiminin başına geçmelerine yol açabileceğinden, "demokratik hukuk devleti" ilkesine aykırı bulmuş iken (Anayasa.gov.tr, 1968), daha sonraları 1982 Anayasası dönemindeki başka bir kararda, önceki karardaki

görüşünü tamamen değiştirerek, 2972 sayılı kanunla getirilen ve mahalli idarelerdeki il genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemini öngören modeli Anayasaya uygun bulmuştur (Anayasa, 1984). Bu konuda Anayasa Mahkemesi gerekçesinde tercih edilecek seçim sistemlerine ilişkin iradenin ancak Yasama organının ait bir konu olduğunu belirtirken diğer bir kararında ise; “seçim yasaları, siyasi tercihlerin somutlaşmış belgeleridir. Sistemlerden birisi hakkında “iyi” ya da “kötü” yargısına varmak uygunluk denetiminin amacı dışına çıkılmasına neden olur” tespitinde bulunmuştur. Seçimlerde uygulanan baraj konusunda sadece Anayasa Mahkemesine değil Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başka bir başvuru üzerine AİHM'nin verdiği kararda da: genel bir prensip olarak Sözleşmeye taraf devletlerin ülkelerinde benimsedikleri seçim sistemi ve seçim barajlarının değerlendirme serbestisi sınırları içerisinde olduğunu belirterek Avrupa Konseyine üye devletler içerisinde çok değişik seçim sistemlerinin benimsendiğini, nispi temsil sisteminin değişik biçimde uygulandığını ve değişik ülkelerde parlamento seçimlerinde baraj uygulamalarının da benimsenebildiğini ifade etmiştir. Sonuçta ülkelerin değerlendirme serbestisi bulunduğuna işaret ederek özellikle milletvekilliği genel seçimlerinde uygulanan %10'luk ülke seçim barajının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Ek 1nci Protokolünün “serbest seçim hakkı” başlıklı maddesi ile çelişmediğine ve bu maddeye ilişkin bir ihlal bulunmadığına karar vermiştir” (hudoc, 2007).

4. Temsilde Adalet İlkesine İlişkin 2012 tarihli 6360 Sayılı Kanun Sonrası Getirilen Eleştiriler

1984 yılında yürürlüğe giren 2972 sayılı kanunla Büyükşehir bünyesindeki ilçe belediyelerinin nüfusları oranında Büyükşehir meclislerindeki temsilci bulundurmalarına ilişkin uygulamanın 2012 tarihli 6360 sayılı kanun sonrasında temsilde adaletsizliğe daha çok sebep olduğuna ilişkin tartışmalarında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan biri olan Gözler'e göre 2012 tarihli 6360 sayılı kanun sonrası; “İlçe belediyelerinin büyükşehir ilçe belediyesi hâline dönüşmesi sonucunda büyükşehir belediye meclisinin yapısı da değişecektir. Küçük ilçe belediyelerinde oturan halk büyükşehir belediye meclisinde fazladan, şehir merkezindeki nüfusu kalabalık ilçelerde oturan halk ise eksik temsil edilir duruma gelecektir. Çünkü 2972 sayılı Kanunun 6'ncı maddesine göre büyükşehir belediye meclisine, her ilçe belediyesi, kendi belediye meclisi üye tamsayısının üçte biri kadar üye gönderir¹. Örneğin 7.532 nüfuslu Harmancık ilçesi Bursa Büyükşehir Belediye Meclisinde iki üye ile temsil edilirken, 789.000 nüfuslu Osmangazi ilçesi 15 üye ile temsil edilecektir. Osmangazi Belediyesinde 50.000 kişi bir büyükşehir belediyesi üyesi ile temsil edilirken, Harmancık ilçesinde 3.700 kişi bir üye ile temsil edilecektir. Küçük ilçelerden gelen üyeler, büyükşehir belediyesinin çoğunluğunu oluşturabilirler. Mesela Büyükşehir belediyesi Meclisinde Büyük Orhan, Keles, Harmancık, Orhaneli, Mustafakemalpaşa, Karacabey, Mudanya, Yenişehir, İznik ve Orhangazi gibi kırsal ağırlıklı ilçelerden gelen üyeler birlikte hareket ederlerse, nüfus bakımından Bursa ilinin yüzde 15'ini oluşturmalarına rağmen büyükşehir belediyesinde çoğunluğu ele geçirip istedikleri kararı çıkarabilirler. Bursa Büyükşehir Belediyesi, malî kaynakları kırsal yöreler için harcanan bir belediye hâline gelebilir” (Gözler, 2013: 72). Benzeri eleştirilere eşlik eden Arıkoğaç'a göre: “2012 yılında BŞB sınırlarının il sınırlarına genişletilmesi ve bu sınırlar içindeki pek çok ilçenin küçük nüfuslara sahip olması nedeniyle, ilçe belediyeleri arasındaki temsil adaletsizliği yeniden yükselmiştir. Diğer taraftan bu değişiklik, merkez ve çevre ilçelere dayalı yeni bir coğrafi adaletsizliğe neden olmuştur. Birçok büyükşehirde, merkezdeki 2-3 ilçenin nüfusu oldukça fazla, buna karşılık diğer ilçelerin nüfusu azdır. Bu durum ilin çevresinin, il merkezine kıyasla BŞB meclisinde yüksek düzeyde temsil edilmesine yol açmaktadır” (2014: 40).

Yukarıda belirtilen görüşler ekseninde temsil adaletsizliğine vurgu yapılan noktanın, 2012 tarihli 6360 sayılı kanun sonrasında büyükşehir yapılan illerdeki ilçe nüfuslarının birbirlerine yakın olmaması sebebiyle özellikle az nüfusa sahip ilçelerin büyükşehir belediye meclisinde fazla sayıda üye ile temsil edilebilmesine ilişkin eleştiriler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak temsildeki adaletsizliği somutlaştıran nüfus kriterinin 6360 sayılı kanunla getirilmediğini hatırlatarak ifade etmek gerekir ki; hem 6360 sayılı kanun öncesi mevcut büyükşehirlerde ve hem de sonrası kurulan 14 büyükşehirde, genellikle, nüfusun büyük bir bölümünün il merkezindeki ilçelerde yaşarken, çok daha az kısmının genellikle il merkezine uzak olan ilçelerde olduğu görülmekteydi. Türkiye'nin geneli için geçerli olan bu yapısal yerleşim

¹ Yazarın sehven yazdığı düşünülmektedir. İlgili kanunda düzenleme “beşte biri” şeklindedir.

durumuna göre ister istemez Büyükşehir Belediye Meclisindeki ilçelerden gelen üyelerle oluşan temsil; küçük nüfuslu çevre ilçeler lehine artarken merkezdeki kalabalık nüfusa sahip ilçelerin aleyhine gitgide büyümektedir. Ancak temsil adaletsizliğinin kaynağı yukarıda ileri sürüldüğü gibi 2012 tarihli 6360 sayılı kanundan daha önceye dayanmaktadır. Örneğin 2004 yılında, Büyükşehir belediye sınırlarının belli bir yarıçap hesabıyla genişletilmesi ve belde belediyelerinin Büyükşehir belediye sistemine dahil edilmesi sonrasında, Büyükşehir belediye meclislerinde çok daha yüksek düzeyli temsil adaletsizlikleri görülmüş iken (Arıkboğa, 2007), 2008 yılında belde belediyelerini kapatan ve bazı ilçe belediyelerinin sınırlarını yeniden çizen yasal değişiklik sonrasında ise, temsil adaletsizliğinde önemli iyileşmeler sağlanmıştır (Arıkboğa, 2009). 2012 yılındaki 6360 sayılı kanun sonrasında Büyükşehir Belediye sınırlarının il sınırlarına genişletilmesi ve bu sınırlar içindeki pek çok ilçenin küçük nüfuslara sahip olması nedeniyle, ilçe belediyeleri arasındaki temsil adaletsizliği ister istemez yeniden artmıştır. Diğer taraftan bu değişiklikle, merkez ve çevre ilçelere dayalı yeni bir coğrafi adaletsizliğe daha neden olunmuştur. Birçok büyükşehirde, il merkezine yakın 2-3 ilçenin nüfusu oldukça fazla iken diğer ilçelerin nüfusu ise genelde daha azdır. Bunun sonucu olarak ilin çevresinin, il merkezine kıyasla Büyükşehir belediye meclisinde yüksek düzeyde temsil edilmesine yol açmakta ve bu durum kuralın oluşturulduğu 1984 yılından beri devam etmektedir.

Yukarıda dile getirilen temsil adaletsizliğinin daha eskilere dayandığına örnek olarak 6360 sayılı kanun öncesinde 3398 sayılı yasa ile 1987 yılında büyükşehir yapılan Gaziantep il nüfusunun 2014 seçimleri sonrasında % 82'sini barındıran iki büyük ilçesi, temsil edildiğinde ancak büyükşehir belediye meclisindeki toplam üyelerin % 38'ne karşılık gelmektedir. Öte yandan il merkezine uzak olan diğer yedi ilçenin toplam nüfusu % 18 iken mecliste % 62'lik üye ile temsil edilebilmektedirler. Diğer bir ifadeyle, Gaziantep il merkezindeki ilçeler nüfuslarına göre %43,4 nispetinde eksik temsil edilirken merkeze uzak ve nüfusu daha az olan ilçelerin ise % 43,4 oranında aşkın temsile sahip oldukları görülmektedir (Arıkboğa, 2014: 48). 6360 sayılı kanundan ziyade 2972 sayılı kanunun bir eseri olan temsil adaletsizliğine verilecek başka örnekler arasında Eskişehir ili merkezdeki iki ilçenin il nüfusunun yaklaşık % 86'sını oluşturmasına rağmen büyükşehir belediye meclisinde ancak % 36'lık üye oranıyla temsil edilmesi, Trabzon ilinin merkez ilçelerinin il nüfusunun %40'4'ünü oluşturduğu halde büyükşehir belediye meclisindeki temsil oranının %11,8'e karşılık gelmesi ve aynı şekilde Konya ilindeki merkez ilçelerin nüfus oranının il toplam nüfusunun %57'sini oluşturduğu halde büyükşehir belediye meclisindeki temsil oranlarının ancak %20 olması gösterilmektedir (Arıkboğa, 2014: 49).

6360 sayılı kanun sonrası düzenlemeler dâhil olmak üzere Arıkboğa'ya göre Büyükşehir belediye meclislerinde temsildeki siyasi adaletsizliğe yol açan beş ana faktör söz konusudur. Bunlar “ilçe belediye başkanlarının, BŞB meclisinin doğal üyesi olması, büyükşehirlerde nüfusu 10 binden az olan toplam 519 ilçe belediyesinden 49'unun küçük nüfusu olmasına rağmen en az iki üyeyi Meclise göndermesi, Yüksek Seçim Kurulunun, BŞB meclisine seçimler sonucu hangi üyelerin seçileceğine dair, “kontenjandan seçilene öncelik verilmek suretiyle” şeklinde karar vermiş olması, 20 binden daha az nüfusa sahip olan ve BŞB'ye toplam 3 üye gönderecek olan ilçelerde, birbirine yakın oy alan partiler söz konusu olduğunda toplam 3 üyenin aynı partiden oluşması olasılığının varlığı (bu şekilde toplam 519 ilçe belediyesinden 125'i (% 24) bu kapsamdadır), ilçe belediye meclis üyeliği seçiminde temsil adaletinden uzaklaştıran yöntemlerin varlığı (çıkarmalı onda birlik baraj (2972 sayılı kanun/m.23) ve kontenjan adaylığı (2972 sayılı kanun/m.10) yöntemleri sebebiyle), ilçeler arasındaki coğrafi adaletsizlikten kaynaklanan siyasi adaletsizlik olarak örneğin bir partinin sadece küçük bir ilçede varlık gösterip buradan BŞB meclise doğrudan girebilirken, buna karşılık aynı ilde bir başka parti, il ölçeğinde belli oranda oy almasına rağmen BŞB meclisinde hiç temsil edilememesidir.” (2014: 40-42).

4.1. Yereldeki Temsil Adaletsizliğin Genel Seçimlerle Karşılaştırılması

Yukarıda tartışılan temsilde adaletsizlik içeren örnekler sadece yerel yönetim seçimlerinde yaşananlarla sınırlı olmadığı gibi 6360 sayılı kanunun doğrudan uygulamalarından da kaynaklanmamaktadır. Benzeri şekilde temsilde adaletsizliği somutlaştıracak anlamda aşkın ve eksik temsilin yaşandığı milletvekilliği genel seçimleri de ayrı bir örnek olarak incelenmelidir. Yukarıdaki tartışmalarda belirlendiği gibi temsilde adaletsizliğe imkân sağlayan 2972 sayılı “Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar

Heyetleri Seçimi Hakkında” Kanunu gibi 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 3, 4 ve 5. maddelerinde yer alan hükümler de benzeri sonuçlara sebep olmaktadır. Buna göre genel seçimlerde illerin çıkaracağı milletvekili sayısı seçimler öncesi illerin nüfusu dikkate alınarak Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından hesaplanarak ilan edilmektedir. Ancak ilk olarak illerin nüfusuna bakılmaksızın her bir ile mutlaka bir milletvekilliği tahsis edilmekte ve daha sonra son genel nüfus sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu kalan milletvekili sayısına bölünmek suretiyle sabit bir sayı elde edilmekte ve illerin nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin toplam 469 (550 milletvekilliğinden 81 ile birer adet dağıtılınca kalan sayı) içerisinde çıkaracağı milletvekili sayısı ayrıca tespit edilmektedir. Buna göre en son yapılan 1 Kasım 2015 seçimlerinde en fazla sayıda olarak İstanbul 88 milletvekili çıkarırken, Ardahan, Iğdır, Yalova, Karabük, Kilis gibi iller ise ancak iki milletvekili çıkarabilmektedir. Bu sayılar dikkate alındığında temsilde adaletsizlik tıpkı büyükşehir meclisi üyeliğinde olduğu gibi bu defa genel seçimlerde tekrar kendini göstermektedir. Çünkü 550 milletvekili içerisinde 88 milletvekili çıkarsa da İstanbul’da bir milletvekilinin seçilebilmesi için gereken seçmen sayısı ile Ardahan, Iğdır, Yalova, Bayburt, Tunceli, Ardahan, Kilis gibi iki milletvekilliğine sahip illerdeki seçmen sayısı karşılaştırıldığında aralarında yaklaşık dört kat fark olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile İstanbul’da aday olan bir milletvekili diğer illere göre karşılaştırıldığında seçilebilmek için yaklaşık dört kat daha fazla oy alması gerekmektedir. Sonuçta bir milletvekili için gereken oyun Türkiye ortalamasına göre hesabı yapıldığında toplam 81 ilin en çok nüfusa sahip ilk yirmi birinin Türkiye ortalamasının üzerindeki bir seçmen sayısı ile ancak milletvekili seçebildiği görülürken diğer altmış ilde ise Türkiye ortalamasının altındaki seçmen sayısı ile bir milletvekili seçebildiği anlaşılmaktadır. Örneğin 1 Kasım 2015 seçimlerinde Bayburt ilinden seçilen bir milletvekili için gerekli seçmen sayısı 28.034 iken, İstanbul için bu sayı 115.448, Ankara için ise 114.774 olduğu görülmektedir. Neticede seçim sistemi olarak ister ülke genelinde nüfus esasına dayalı milletvekilliği için %10 barajlı “d’Hondt” nisbi temsil sistemi uygulansın, isterse yerel seçimlerde barajın diğer türü olan ilçe seçim çevresinde onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi uygulansın, yani adı ne olursa olsun temsilde adaletsizliğin bir ürünü olan eksik veya aşkın temsil her tür seçimde söz konusu olmaktadır. Genel seçimlerdeki bu adaletsizliğe karşın çaresiz kalınsa da yerel yönetimler için seçim sonucunda oluşan bu temsilde adaletsizlik aslında mutlak ve sürdürülebilir değildir. Özellikle yasal düzenlemelerin verdiği imkânlar çerçevesinde büyükşehir yönetimine oluşturabileceği tahmini aksaklıklar da giderilebilir. Büyükşehir belediye meclisinde aşkın veya eksik temsille oluşan temsilde adaletsizliği kısmen de olsa giderebileceği düşünülen kanuni mekanizmaların neler olabileceğinin incelenmesi gerekecektir.

4.2. Temsil Adaletsizliği İle İlgili Oluşabilecek Sorunları Gidermeye Yönelik Mevcut Yasal Düzenlemeler

Önceki bölümlerde de açıklandığı üzere büyükşehir belediye meclislerinde oluşabilecek temsil adaletsizliğine bağlı olarak aşkın temsille özellikle nüfusu az olan ilçe temsilcilerinin alabileceği muhtemel nitelikteki kayırcı karar veya faaliyetlerin önemli bir sorun oluşturabileceğinden endişe edilmektedir. Ancak bu durumun doğurabileceği sorunların çözümsüz olmadığı ve çıkabilecek sorunlar karşısında yasalarda yer alan başka önlem ve imkânların bulunduğunu belirtmek gerekir. İlk olarak bazı ilçelerin aşkın temsille yer aldığı büyükşehir belediye meclislerinde kendilerini kayırcı karar almalarının zor olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü meclisin oluşum ve çalışmalarını düzenleyen 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunundaki düzenlemeler içerisinde bulunan; “Meclis kararlarının kesinleşmesi” başlıklı 14ncü maddede yer aldığı üzere, eğer küçük ilçeler arasında sağlanan işbirliği ile kayırcı bir karar alındığına inanılıyorsa: “Büyükşehir belediye başkanı, hukuka aykırı gördüğü belediye meclisi kararlarını, yedi gün içinde gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere belediye meclisine iade edebilecektir. Bu kanuna göre yeniden görüşülmesi istenilmeyen kararlar ile yeniden görüşülmesi istenip de büyükşehir belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ısrar edilen kararlar ancak kesinleşecek böyle bir durumda dahi büyükşehir belediye başkanı, meclisin ısrarı ile kesinleşen kararlar aleyhine idarî yargıya başvurabilecektir. Konu ile ilgili olarak kanunda yer alan düzenlemeye göre; “Büyükşehir belediye meclisi ve ilçe belediye meclisi kararları, kesinleştiği tarihten itibaren en geç yedi gün içinde mahallin en büyük mülkî idare amirine gönderilir. Mülkî idare amirine gönderilmeyen

kararlar yürürlüğe girmez.” Dolayısıyla tüm bu kanuni düzenlemeler karşısında temsil adaletsizliğine dayalı hukuka aykırı karar çıkarılmasının önünde veya kamu yararı ile bağdaşmayan girişimlere karşı büyükşehir belediye başkanı ile ilin mülki amirinin çeşitli yetkilerinin bulunduğunu hatırlatmak gerekir.

Diğer yandan büyükşehir belediyesine bağlı tüm ilçe belediyelerinin bazı meclis kararlarının da kanunen vesayet denetimine tabi bulunduğunu hatırlatmak gerekir. Buna göre; “Büyükşehir kapsamındaki ilçe belediye meclisleri tarafından alınan imara ilişkin kararlar, kararın gelişinden itibaren üç ay içinde büyükşehir belediye meclisi tarafından nazım imar plânına uygunluğu yönünden incelenerek aynen veya değiştirilerek kabul edildikten sonra büyükşehir belediye başkanına gönderilir.” düzenlemesi buna bir örnek teşkil etmektedir. Benzer şekilde Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği’nin “Meclis kararlarının kesinleşmesi” başlıklı 17nci maddesinde yer aldığı üzere “İlçe belediye meclisinin bütçeye ilişkin kararları büyükşehir belediye meclisinde kabul edildikten sonra kesinleşecektir.” Dolayısıyla küçük ilçelerin büyükşehir meclisi bünyesinde aşkın temsil elde etmiş olsa da neticede sonuç almalarının önünde çeşitli engeller göze çarpmaktadır.

Ayrıca büyükşehir belediye meclislerinde karar alma mekanizmaları içerisinde önemli bir yer tutan “ihtisas komisyonlarının” içerik ve yapısı da meclisteki aşkın temsil edilen küçük nüfuslu ilçeleri kayırmaya yönelik karar alınmasına olanak tanımamaktadır. Buna göre 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun 15nci maddesi gereğince oluşturulacak ihtisas komisyonları, “her dönem başı toplantısında, üyeleri arasından seçilecek en az beş, en çok dokuz kişiden oluşacaktır.” Ancak kurulacak olan ihtisas komisyonları ilçe temsilcisi olan üyelere göre veya ilçe nüfus esasına göre değil meclis içerisinde yer alan “her siyasi parti grubunun ve bağımsız üyelerin büyükşehir belediye meclisindeki üye sayısının meclis üye tam sayısına oranlanması suretiyle oluşturulacaktır.” Dolayısıyla önemli kararları oluşturan komisyon çalışmalarında parti gruplarının temsilci göndermesi ile küçük ilçeleri kayırmacı temsilin önüne geçilmesi de mümkün olabilecektir.

4.3. Belediye Meclisinde Toplumsal Grupların Temsil Adaletsizliğine İlişkin Eleştiriler

Çalışmanın konusu gereği büyükşehir belediye meclislerinde ilçe temsilcilerinin temsil ettikleri nüfusa aykırı olarak aşkın veya eksik temsili üzerinden çeşitli konular tartışılırken aynı zamanda yerel demokrasinin kalesi görülen bu meclislerde; gerçekte toplumun tüm grupları ile uygun bir temsiline söz konusu olup olmadığının incelenmesi gerekir. Çünkü meclisin demokratik niteliğini doğrudan etkileyen toplumdaki tüm grupların mecliste temsil edilebilmesi gerekliliği dikkate alınmaksızın yapılacak bir temsil değerlendirmesi eksik bir değerlendirme olacaktır. Bu konu ile ilgili yapılan tüm araştırmalarda toplumsal grupların temsiline tahmin edilenin ötesinde ciddi sorunların mevcut olduğu görülmektedir. Toplumdaki farklı grupların dengeli temsili konusunda belediye meclis üyeleri arasında yapılan bir ankete cevap verenler arasında; temsilde adalete ilişkin olarak Sivas belediye meclis üyelerinden yarısının bugünkü seçim sistemi ile halkın belediye meclislerinde tam olarak değil ancak kısmen temsil edildiği, % 26.9’ü ise halkın tam olarak temsil edilmediği yönünde görüş beyan ederken, Kahramanmaraş ili Belediye meclis üyelerinin %38’i halkın belediye meclisinde kısmen temsil edildiğini, yine %38’si ise mevcut seçim sistemi ile halkın belediye meclislerinde temsil edilmediği görüşünde olduğu belirlenmiştir (Yıldırım ve diğ., 2011: 523). Halkın seçtiği belediye meclis üyelerinin içinde yer aldıkları meclisin aslında temsiliyeti açısından sorunlar taşıdığına inanmaları önemle değerlendirilmesi gereken bir tespittir. Diğer yandan yapılan bazı araştırmalarda belediye meclis üyelerinin toplumsal grupları temsil edip etmediği konusunda, genellikle sabit göstergeler (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek vs.) dikkate alınarak bazı tespitler yapılmış ise de, kamunun yararının veya diğer bir ifade ile halkın çıkarlarının temsiline tam olarak gerçekleşip gerçekleşmediği sorusu ihmal edilmiştir. Dolayısıyla özellikle yerel seçimlerde sorgulanması gereken diğer bir nokta da seçilen meclis üyelerinin toplumun bütün katmanlarını temsil edip etmediğidir. Bu bağlamda araştırmalarda ortaya çıkan husus belediye meclislerinde genellikle belli toplumsal kategorilerin egemen olduğudur (Çitci, 1989). Buna ilişkin Türkiye’de büyükşehir belediye meclislerindeki seçilmiş üyeler sadece meslekleri bağlamında incelendiğinde esnaf ve doktor, mali müşavir, mühendis, avukat gibi mesleklerden oluşan serbest meslek gruplarının çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. 2015 yılında yapılan bir araştırmaya göre büyükşehir belediye meclisi olarak Gaziantep’te % 70.6, Şanlıurfa’da % 41.3 oranında serbest meslek mensupları

çoğunluğu oluşturmaktadır (Uluç ve diğ., 2015: 74). Büyükşehir meclislerindeki bu durum yeni gelişmiş bir konu değildir. Örneğin Şanlıurfa’da sadece 2015 yılı için değil daha önceki yıllarda da belediye meclisinde serbest meslek ve esnafın oranının %78.4’ü ulaştığı tespit edilmiştir (Çelik ve Uluç, 2009: 225).

Belediye meclis üyelerinin belirli bir meslek grubunun kontrolü altına girmesi yerel menfaatlerin doğru şekilde belirlenmesini etkileyecektir. Bu nedenle belediye meclislerinde üyelerin çoğunluğunu serbest meslek ve esnafın oluşturması, sadece o belde veya illerin genel ekonomik faaliyetleri açısından bakılsa bile bölgedeki diğer meslek gruplarının tam olarak temsil edilemediği sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca Türkiye’de temsil açısından diğer bir önemli sorun da nüfusun yarısını oluşturan kadınların yerel ve Yasama meclisinde yeteri kadar temsil edilmemesidir (Yıldırım ve diğ., 2011, 515). Türkiye’nin tüm bölgelerinde görüleceği üzere kadınların yerel yönetimlerin karar alıcı konumlarda başkan veya belediye meclis üyelikleri çok az sayıdadır. En son yapılan 2014 yerel seçimlerinde, 20498 olarak belirlenmiş ilçe, belde belediye meclis üyeliklerinin ancak 2198’inin (% 10.7) kadın olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre temsilde adaletsizliğin meslekler bağlamında toplumsal gruplar arasında değil ayrıca cinsiyetler açısından da sürdüğünü açıkça göstermektedir.

Tüm bu temsil problemlerinin arkasında yapılan bir araştırmada tespit edildiği üzere; mevcut seçim sisteminin adil temsili sağlayamaması, meclis üyeliği adaylarının belirlenmesinde ön seçim yapılmaması ve adayların seçim sürecinde kendini halka tanıtmaması (Bulut ve Tanyıcı, 2008:190) gibi faktörlerin de temsilde adaletini etkilediği ileri sürülebilir. Ancak yapılan tüm bu değerlendirmelere göre seçimlerde alınan sonuçların ve nüfuslara göre temsil sorunlarının yalnız uygulanan seçim sistemlerine göre değil, birinci sıradaki partilerin oy oranlarının düzeyi ile oyların siyasi partiler arasındaki dağılım biçimine de bağlı olduğu görülmektedir (Tuncer, 2006: 181). Bu sebeple yukarıda detaylıca değinilen temsile ilişkin sorunları tek bir kanun veya düzenlemeye tabi tutarak açıklamak yerine birçok sebep ve göstergeyi dikkate alarak değerlendirmek gerektiği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

2012 sonunda “6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” adıyla yasalaşan ve ilçe belediyelerinin büyükşehir ilçe belediyesi hâline dönüşmesiyle büyükşehir belediye meclislerinin içerisinde büyük nüfuslu ilçelerin büyükşehir belediye meclisinde oransal olarak daha az üyeyle temsil edildikleri eleştirileri getirilmiştir. Bu eleştirilerde uygulanan temsil sisteminin, küçük nüfuslu ilçe belediyeler lehine kayırcı sonuçlar doğurmasının yanında, nüfusu fazla olan belediyeler arasında da dengesizliklere yol açabileceği endişesi öne çıkmaktadır.

Demokratik seçimlerde, oy kullanan tüm seçmenlerin iradelerinin yönetim ve karar alma görevi olan organlara tam olarak yansıtılması esas olmalıdır. Bunun için genelde tüm seçimlerde iki ilkenin belirleyici olduğu görülmektedir. Bunlardan ilk olarak “temsilde adalet ilkesi” ile seçmen eğilimlerinin eşit ve adil bir biçimde karar organı olan meclislere yansıtılmasını amaçlanırken bu ilkenin dengeleyicisi olarak yönetimin bölünmemesi ve sürdürülebilmesi için “yönetimde istikrar” ilkesi getirilmiştir. Bu iki ilke Anayasanın 67nci maddesinde 1995 yılından itibaren anayasal ilkeler şeklinde düzenlenmiştir. Türkiye’de seçimlerin bu ilkeye uygun yapılması gerekecektir. Birbirlerinin dengeleyicisi olması gereken bu ilkeden birine öncelik verildiğinde ya mecliste temsilcilerin oranının alınan oy oranından yüksek olduğundan “aşkın temsil”, düşük olduğunda ise “eksik temsil”le karşılaşılacaktır. Benzeri durum büyükşehir belediye meclisleri için de geçerlidir. Çalışma içerisinde gösterildiği üzere büyükşehir belediye meclislerinde nüfusu daha az olan ilçeler sahip oldukları nüfusun oranından daha fazla şekilde temsil edilebilirken tersi yani nüfusu daha fazla olan ilçelerin ise mecliste daha az oranda temsil edilebildiği de görülmektedir. Temsilde adaleti doğrudan etkileyen bu durumu haklı olarak eleştiri getirenlerin çalışmada da ortaya konulduğu üzere gözden kaçırıldıkları ana husus bu temsil sorununun asıl sebebinin 2012 tarihli 6360 sayılı kanun olmadığıdır.

Daha önceki yıllarda çıkarılmış ve halen geçerli yerel seçim sistemi olarak yerel seçimlerde 2972 sayılı “Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun mevcut düzenlemeleri temsil adaletsizliğini oluşturmaktadır. Bu kanunun 2nci maddesinde belirtildiği üzere; “İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi, belediye başkanlığı seçiminde ise çoğunluk sistemi uygulanmaktadır.” Barajlı seçim sistemleri doğası gereği temsil eşitsizliklerini daha da artırmaktadır. Ancak bu eşitsizliği dengelemek adına yasalarda büyükşehir belediye meclisinde oluşabilecek kayırmacı karar ve faaliyetlerin önüne geçilebilmesine ilişkin yasal imkân ve düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu yasal düzenlemelerle temsil adaletsizliğinin bir karar ve sonuç adaletsizliğine dönüşmesi önlenabilir.

Çalışmada esas olarak büyükşehir belediye meclislerinde nüfusu az olan ilçeler lehine gerçekleştiği ileri sürülen temsil adaletsizliğinin başka boyutlarla ve özellikle toplumsal seçmen gruplarının hakkaniyetle temsili sorunu ile birlikte incelendiği takdirde ancak üretilecek çözümlerin yerel demokrasiye fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir. Türkiye’deki 81 ilin büyükşehir olan otuzunda yaşayan halkın, genel nüfus içerisinde %77’e ulaştığı bir sosyal yapıda başta cinsiyet, meslek olmak üzere farklı toplumsal grupların temsiline yönelik çaba ve düzenlemeler eşit şekilde getirilmediği takdirde ilçe nüfusu bağlamındaki değerlendirmeler daima eksik kalacaktır. Yerel demokrasinin, halkın tüm gruplarıyla hiçbir bariyer ve kısıtlama olmaksızın karar organlarında yer alabilmesinin önü açılarak ve temsilde genel resme bakılarak ancak geliştirilebileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Anayasa Mahkemesi (1968), Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas Sayısı: 1968/15, Karar Sayısı: 1968/13, Karar Tarihi: 6 Mayıs 1968, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/929119b4-6ef7-4177-b3fc-c081556d8dfa?excludeGerekce=True&words Only=False>. (07.01.2016)
- Anayasa Mahkemesi (1984), Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas Sayısı: 1984/1, Karar Sayısı: 1984/2, Karar Tarihi: 1 Mart 1984, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/c5452f89-16e2-4ef7-af8e-da2f9f343531?excludeGerekce=False&words Only=False>. (19.12.2015)
- Anayasa Mahkemesi (1987), Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas Sayısı : 1987/23, Karar Sayısı : 1987/27, Karar Tarihi : 9 Ekim 1987, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/3ca50a57-a74a-4e0b-8d78-2bca04e909d0?ExcludeGerekce=False&words Only=False>. (21.11.2015)
- Anayasa Mahkemesi (1995), Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas Sayısı: 1995/54, Karar Sayısı: 1995/59, Karar Tarihi: 18.11.1995, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/8bb352ec-e762-484a-a273-1cfdea74c18?excludeGerekce=False&words Only=False>. (28.01.2016)
- Arıkboğa, Erbay (2007), “Büyükşehirlerde Kararları Kim Alıyor? Büyükşehir Belediye Meclislerinde Temsil Sorunu ve Çözüm Önerileri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 16, Sayı 1, Ocak, ss. 31-54.
- Arıkboğa, Erbay (2009), “Ölçek Reformunun Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Temsil Adaletine Olumlu Etkileri”, *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler*, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, Cilt 2, Ankara: TODAİE Yay., ss. 737-754.
- Arıkboğa, Erbay (2014), “Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Temsil Adaletsizliğinin Coğrafi ve Siyasal Görünümleri”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, ss. 35-61.
- Bulut, Y- Tanıyıcı, Ş (2008), “Türkiye’de Belediye Meclis Üyelerinin Temsil Ediciliği: Erzincan Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, ss.171-194.
- Çelik, Abdullah-Uluç, Vahap (2009), “Yerel Siyasette Temsil Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa Örneği”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı:41, ss.215-231.
- Çitci, Oya (1989), *Yerel Yönetimlerde Temsil –Belediye Örneği-*, TODAİE Yayın, Ankara.
- Göksel, Türkmen ve Çınar, Yekin (2011), “Mevcut Seçim Sisteminin İyileştirilmesine Yönelik Sayısal Analizler ve Politika Önerileri”, Ankara: Tepav Yayınları, <http://www.tepav.org.tr/upload/files/1319107851-7>. (22.10.2015)
- Gözler, Kemal (2000), *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi Yay. Bursa.
- Gözler, Kemal (2013), “6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler: Yirmi Dokuz İlde İl Özel İdareleri ve Köylerin Kaldırılması ve İlçe Belediyelerinin Büyükşehir İlçe Belediyesi Hâline Dönüştürülmesi Anayasamıza Uygun mudur?”, *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt 11, Sayı 122, ss.37-82.
- Hakyemez, Yusuf Şevki (2007), “Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Açısından Seçim Barajı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı”, *EÜHFD*, C. XI, S. 1-2 (2007), ss.17-37.
- Heywood, Andrew (2013), *Siyaset*, Adres Yayınları, Ankara.
- Hudoc (2007), “Case of Yumak and Sadak v. Turkey”, Application No: 10226/03, Date: 30 January 2007, <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-87363> (16. 01. 2016)
- Tüik (2015), http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_8_20150226.pdf. (14.10.2015)
- Tüik (2016), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507> (29.01.2016)
- Karararslan, Mehmet (2013), “Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17-18, Sayı: 26-27-28-29, Yıl: 2012-2013, ss.123-162.

- Norman P., Purdam K., Tajar A., Simpson L. (2007), "Representation And Local Democracy: Geographical Variations in Elector to Councillor Ratios", *Political Geography* , Volume: 26, Issue 1, ss.57-77.
- Tortop, Nuri- Aykaç Burhan - Yayman, Hüseyin, Özer, Akif (2006), *Mahalli İdareler*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Tuncer, Erol (2006), "Türkiye'de Seçim Uygulamaları/ Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği", *Anayasa Yargısı Dergisi*, S. 23, ss.167-182.
- Türk, Hikmet Sami (2006), "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih", *Anayasa Yargısı*, S. 23, ss.75-112.
- Uluç, Vahap, Abdullah Çelik, Abdullah Taştekin (2015), "Büyükşehir Belediye Meclis Üyelerinin Siyasal Değerleri Üzerine Bir Araştırma: Gaziantep Ve Şanlıurfa Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Y.2015, C.20, S.1, ss.67-84.
- Yıldırım, Uğur, Şerif Öner, Hüseyin Aksu, Sabire Melike Tatlı (2011), "Yerel Temsil ve Katılım Bağlamında Belediye Meclisleri: Kahramanmaraş ve Sivas Örnekleri", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15, ss. 507-530.
- Zengin, Ozan (2014), "Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi", *2014/2 Ankara Barosu Dergisi*, ss.93-116.